

N:o 85.

Af herr **J. Centerwall**, *angående anslag till inspektion genom fackbildade personer af i hufvudstaden befintliga embetsverks arkivaliesamlingar m. m.*

I Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof föreslås under sjunde hufvudtiteln i 8:de punkten beviljande af ett extra anslag å 24,000 kronor för fortsatt ordnande och registrerande af kammararkivets handlingar. Af den motivering, som i statsrådsprotokollet lemnas för detta förslag, framgår, att för samma ändamål sedan januari 1897 redan beviljats tillsammans 21,500 kronor.

Äfven i ett annat hänseende vill det synas, som skulle för kammararkivet Riksdagens uppmärksamhet snart komma att tagas i anspråk. Enligt hvad af de offentliga tidningarna är bekant, har nemligen finansministern i embetsskrifvelse af den 19 sistlidne december anmodat öfverintendentsembetet att låta uppgöra ritningar och kostnadsförslag för uppförande af dels ett nytt kanslihus på den tomt, som nu upptages af bland annat kammarrättens hus — i hvilket, som bekant, kammararkivet är inrymdt — dels nya lokaler för kammarrätten, domänstyrelsen och kammararkivet på den tomt å Riddarholmen, som för närvarande disponeras af Stockholms stad auktionsverk.

De ändamål, hvilka det här gäller att för kammararkivet tillgodose — ordnandet af dess rika samlingar och dessas inrymmande i en ny lokal — äro utan tvifvel båda synnerligen behjertansvärda; och båda hafva också, som bekant, förut varit föremål för statsmagternas uppmärksamhet. Beträffande ordnandet behöfver jag i detta hänseende blott hänvisa till de skeden af sakens historia, hvilka i statsrådsprotokollet äro berörda; hvad åter angår frågan om ny lokal för arkivet, ber jag att

Bih. till Riksd. Prot. 1901. 1 Saml. 2 Afl. 2 Band. 27 Häft. (N:is 85—87). 1

få erinra, hurusom 1897 års statsrevisorer uttalat, att det för bevarande från förstörelse af arkivets betydelsefulla handlingar och för deras tillgodogörande för forskningen vore af största vigt, att arkivet blefve förflyttadt till rymligare och ändamålsenligare lokaler än dess dåvarande.

Båda dessa frågor äro emellertid af den innebörd, att de måste frammana tanken på en tredje: frågan om kammararkivets — och måhända äfven andra af våra centrala embetsverks arkivs — framtida öde. Att man till den frågan bör taga största hänsyn, både när det gäller att ordna kammararkivalierna och när fråga är om att för deras bevarande anskaffa nya lokaler, lärer icke vara svårt att ådagalägga. Ett arkivs ändamålsenliga tillvaro är nemligen icke betryggad blott derigenom, att dess innehåll en gång har blifvit bragt i ordning eller att det fått en ny lokal. Dåliga lokala förhållanden hafva knappast varit den förnämsta orsaken till det sorgliga skick, hvari kammararkivet befunnit sig, utan det har varit bristen på *oafbruten* sakkunnig ledning. Sakkunnige vårdare af ett arkiv kunna göra mycket äfven i och trots dåliga lokaler, och äro de, *hvar efter annan*, af den rätta sorten, så lära de ock nog kunna sörja för att lokalerna icke blifva för ohjelpiga, utan något så när följa med arkivets utveckling. Saknas åter sakkunnig vård, så hjälpa moderna lokaler och hyllor eller en engång införd ordning i längden föga.

Kammararkivets historia kunde gifva slående exempel härpå. Tider hafva funnits, då arkivet haft lyckan att erhålla sakkunnige vårdare; från dessa perioder kvarligga ännu för sin tid utmärkta förteckningar och dylikt. Men — och detta har alltid varit kammararkivets och liknande arkivs olycka — tider hafva sedan kommit, då sådan sakkunnig vård saknats, och när då materialet ökats, har efter hand den gamla ordningen blifvit rubbad och så småningom allt åter bragts i oreda. Hvad som främst af allt behöfves för att betrygga ett arkivs ändamålsenliga bestånd är således *garantien för oafbruten, sakkunnig vård*.

Erfarenheten från både vårt land och andra länder visar nu — hvad för öfrigt ligger i sakens natur — att sådana garantier icke stå att vinna, så framt ej de offentliga arkiven äro direkt underordnade *landets allmänna arkivstyrelse*. Utöfvas ledningen af andra myndigheter, riskerar man alltid, att dessa myndigheter vid tillsättande af arkivarie- och andra platser i arkiven icke taga tillbörlig hänsyn till att den blifvande innehafvaren eger tillräckliga arkivaliska fackkunskaper. Exempel på att så förfarits af närmast öfverordnade myndighet föreligger icke minst från kammararkivets historia, och hvad som mer än

en gång skett i sådant hänseende, kan naturligtvis, så länge systemet är oförändradt, äfven framdeles komma att upprepas.

Det, som gäller kammарarkivet, gäller också andra större, offentliga arkiv både i vårt land och i utlandet. Så länge de lyda direkt under förvaltande d. v. s. för helt andra ändamål än arkiv-vård samman-satta och arbetande embetsverk, eger man icke nödiga garantier för att erforderlig, sakkunnig skötsel skall komma dem till del. Man kan snarare antaga, att motsatsen måste inträffa. Likasom embets- och tjänstemännen i ett förvaltande verk under sin föregående utbildning i de allra flesta fall icke haft något tillfälle att taga kännedom om eller skaffa sig erforderlig öfning i allt det myckna, som i vår tid allt mer framställer sig såsom en oafvislig fordran på en duglig arkivvårdare, så blifva de också sedermera under sin tjänstgöring så strängt upptagna af sina dagliga, löpande göromål, att de åt arkivalisk fackutbildning icke hinna egna någon tid. Man kan emellertid naturligtvis icke förundra sig öfver, om de gerna se en arkivarieplats, öfver hvilken verket möjligen förfogar, besatt med någon af dess egne tjänstemän — hvilken därför får verkets förord — och följden häraf blir då, att det måste fordras alldeles särskildt lyckliga undantagsförhållanden, om personen i fråga någonsin skall kunna förvärfva sig nödiga fackinsigter. Ofta får han emellertid icke ens på den nya platsen tid till egentligt arkivvårdande arbete, enär det, som bekant, icke är så ovanligt, att arkivariens befattning är förenad med registratorns eller med andra befattningar och i sådant fall det af dagliga löpande göromål vanligen gifves alltför mycket, för att någon synnerlig tid skulle bli öfrig för den tidsödande och besvärliga vården och ordnandet af verkets äldre, ofta på skilda håll och i olämpliga lokaler spridda handlingar. Detsamma gäller naturligtvis äfven, då — hvarpå ej heller exempel saknas — arkivarie-platsen betraktas såsom en befattning, hvilken man anser det vara en fördel att kunna disponera åt sådana, som först efter någon tids väntan derstädes kunna påräkna befordran på annat håll.

Det nu sagda innebär icke någon anmärkning mot vare sig våra centrala embetsverk eller tjänstemännen i dem: anmärkningen är riktad mot det hittills rådande system, enligt hvilket ej mindre vården af flera århundraden gamla arkivalier skall utöfvas af personer, som icke haft tillfälle att förskaffa sig därför erforderlig fackutbildning, än äfven högsta öfverinseendet öfver och ansvaret för dessa samlingar läggas på embetsverk, som hafva helt andra funktioner.

En naturlig följd af ett sådant system blir emellertid, att embetsverken i gemen, ja, äfven de persouer, som inom desamma närmast

fått förvaltningen af deras arkiv sig anförtrodd, lätt komma att sakna riktig föreställning om betydelsen af de arkivalier, som stå under deras vård — något, hvarpå våra embetsverks historia kan lemna många slående bevis. I flertalet fall inskränker sig tjenstemännens behof af arkivalierna till handlingar af ganska sent datum, hvilka användas för utredning af förekommande ärenden; de äldre handlingarna åter behöfva de i allmänhet icke och komma därför lätt att betrakta dem såsom en onyttig börda, hvilken synes dem dess mer värdelös, ju äldre handlingarna äro. Allt eftersom tiden går, dess flera af de äldre årgångarne anser man sig därför kunna inrängera bland de som värdelösa betraktade delarna af arkivet; så få dessa maka åt sig för de yngre, dagligen växande löpande akterna och blifva ofta snart magasinerade på vindar, i källare och allehanda andra för arkivvård alldeles olämpliga lokaler, der ordningen bland dem efter hand blir allt sämre, der de stundom rent af märkas med beteckningen »odugliga» handlingar och faktiskt äfven af vederbörande såsom sådana betraktas. På detta sätt blir förklarligt, huru t. ex. krigskollegium i skrifvelse till Kongl. Maj:t den 19 juni 1832 kunde om en stor samling uppräknade arkivalier — bland hvilka märktes i historiskt afseende så betydelsefulla saker som registratur och diarier alltifrån år 1633, brevböcker ifrån år 1635, generalmönstringsberättelser ifrån år 1626 och dylikt — förklara, att af dem »någon gagnelig upplysning för framtiden icke står att vinna», hvarför kollegiet också hemställde, att desamma skulle dels få användas till patron- och ombuntningsspapper, dels öfverlemnas till något pappersbruk för att der omarbetas. Samma åskådning ligger naturligtvis också till grund för det memorial af den 6 juni 1850, i hvilket en kammarrarkivarie, som dock då redan åtskilliga år beklädt sin plats, kunde om en samling hofräkenskaper af flera slag från 1600-talet — räkenskaper af stort kulturhistoriskt värde och numera sannolikt för slottsarkivet tillvaratagna — att de alla voro »af den ålder, att någon upplysning deraf numera ej är hemta», hvarför deras bibehållande vore »utan allt ändamål», hvadan han också, då de uti öfver 100 år varit förvarade i ej fukt fria hvalf och alltså till patroner ej användbara, hemställde om »annan anstalt för desammas förstörande». Lyckligtvis sade Kongl. Maj:t i båda fallen nej.

Frågan om en mera enhetlig organisation af de centrala arkiven i hufvudstaden är icke ny. Redan 1875 föreslogo de komiterade, som år 1874 tillsatts för afgifvande af utlåtande och förslag rörande reglering af de förvaltande embetsverkens och myndigheternas löneförhållanden,

och som derjemte voro bemyndigade att i den mån, de funno lämpligt, föreslå ändringar äfven i verkens organisation och anordningen af deras arbete, utan meningsskiljaktighet, att *vården om kammararkivet skulle öfverflyttas till riksarkivet*. I sin motivering härför påpekade komiterade, bland annat, lämpligheten af att offentliga samlingar af likartad beskaffenhet så vidt möjligt förenades till ett helt, äfvensom huru den vanliga tjänstgöringen inom kammarkollegium icke vore egnad att utbilda de särskilda egenskaper, som böra finnas hos en arkivtjensteman. *) Att kammarkollegium då afstyrkte förändringen och att Kongl. Maj:ten gången följde kollegium, bör väl icke vara något hinder för att frågan nu upptages till förnyad ompröfning. Tvärtom ligger det i öppen dag, att det skulle varit till synnerligt gagn i mer än ett hänseende, om åtgärder redan då vidtagits, så att kammarkollegiet befriats från ansvaret af sitt arkiv och kammararkivet upphört att vara ett ständigt sorgeämne på olika håll. Om kammararkivet i enlighet med komiterades förslag 1876 förenats med riksarkivet, skulle för dess tillbörliga ordnande säkerligen ej heller behöfts så extraordinära åtgärder, som dem regering och Riksdag numera måst tillgripa, då man dertill dels redan beviljat, dels begärt sammanlagdt 45,000 kronor, och ingen lärar väl betvifla, att detta ordnande skulle gått säkrare och bättre, om det verkstälts af riksarkivets arkivaliskt skolade tjänstemän, än af tillfälliga arbetskrafter.

Gent emot nyssnämnda komiterades förslag om kammararkivets förening med riksarkivet anförde kammarkollegium år 1875, hurusom vissa utredningar skulle försvåras, om de egentliga kronoräkenskaperna, som dittills till kammararkivet successive öfverflyttats, komme att kvarstanna i kammarrätten, medan det hufvudsakliga af kammararkivet deremot komme att öfverföras till riksarkivet, under det att åter vissa jordeböcker och handlingar funnes kvar i kammarkollegii egna kontor. Härpå kan till en början svaras, att det är svårt att inse, hvarför, efter ett underordnande af kammararkivet under riksarkivet, de i kammarrätten reviderade räkenskaperna ej skulle kunna öfverflyttas till kammararkivet likaväl som dessförinnan; meningen vore naturligtvis icke att grundlägga ett nytt räkenskapsarkiv. Vidare må erinras, att lika litet som utomlands nödiga utredningar blifvit omöjliggjorda derigenom att de administrativa verkens äldre arkiv i allmänhet flyttats från verken

---

*) Betänkandet är tryckt i Bihang till Riksdagens protokoll 1879, Komitébetänkanden, andra bandet.

under särskild arkivalisk vård, lika litet skulle sådana utredningar hos oss förhindras genom ett underordnande af kammararkivet under riksarkivet. Redan nu är det ju hos oss en hvardaglig sak, att både kammarkollegium och andra embetsverk för sina utredningar rådfråga riksarkivets, ofta just från dessa verk härrörande samlingar; och vederbörande verk hafva förmodligen funnit sig bättre deraf, än om de sjelfva skulle haft qvar den tunga bördan att förvara och vårda alla dessa arkivalier. Just med hänsyn till förekommande utredningar är det för öfrigt icke minst af nöden, att arkivalier blifva väl vårdade och ordnade; det finnes tillräckligt många exempel på den vanvård och oordning, som blifvit följden af att för mycket arkivalier fått hopa sig hos embetsverken; och det fins ock exempel på, hurusom på grund deraf det blifvit dem svårt att förebringa det för en utredning äskade materialet.

Då det gäller *kammararkivet*, bör man dessutom lägga märke till, att långt från alla under *kammarkollegii* verksamhet tillkomna handlingar tillhöra det s. k. *kammararkivet*. Förhållandet är nemligen det, att jemte detta s. k. kammararkiv — hvilket omhänderhafves af kammararkivarien — finnes under kammarkollegii vård jemväl en annan mycket stor arkivaliesamling, som man skulle kunna kalla kammarkollegii eget arkiv och som handhafves af kollegiets registrator och dess aktuarie. Till denna senare samling, hvilken, i olikhet med det s. k. kammararkivet, förvaras i kollegiets egna, olika embetsrum — kammararkivet förvaras deremot hufvudsakligen i kammarrättens hus, och kammarkollegii tjenstemän måste därför lika fullt gå öfver gatan, då de skola besöka kammararkivet, som då de besöka riksarkivet — höra så godt som *alla de akter*, hvilka tillkommit under kammarkollegiets verksamhet ända från, i stort sedt, 1600-talets slut: så kongl. bref till kollegiet, dess egna diaries, protokoll och registratur, de till detsamma från orterna inkomna handlingarna, dess akter från nämnda tid, de nyaste jordeböckerna m. m. Man kan således taga *hela* det s. k. kammararkivet från kollegiet, och detta skall dock hafva qvar under sin vård så godt som alla de handlingar, som röra dess egen verksamhet under de två senast gångna århundrandena! En samling, ensamt den mer än tillräckligt betungande för ett administrativt embetsverk att ordna och vårda!

Af det s. k. kammararkivets serier daterar sig åter flertalet från tiden för mer än 200 år tillbaka, från en tid, då så godt som hela finansförvaltningen lydde under den gamla »räknekammaren». Där finnas, allt ifrån kung Göstas nydaningsverk, representerade de

första begynnelseerna till en mängd förvaltningsgrenar, hvilka sedan anförtrotts åt helt andra embetsverk än det nuvarande kommarkollegiet. Der finnas de äldsta materialerna för historien om den statens inkomst- och utgiftsförvaltning, som i våra dagar handhafves af statskontoret; om räkenskapskontrollen, som nu tillhör kammarrätten; om tullväsendet; om myntväsendet; om den viktiga vården om bergslagera och om rikets sjöfart och handel m. m., för hvilket allt efter hand skapats särskilda embetsförvaltningar. Dertill komma också särskilda, än mera fristående samlingar, såsom t. ex. det viktigaste af de forna reduktionsmyndigheternas arkiv, vissa spillror af enskilda personers arkiv m. m. Allt detta har med kommarkollegii nuvarande verksamhet så godt som intet att skaffa. Hvarför skulle då dess vård då alltjemt betunga kollegiet? Och hvad som i våra dagar allt fort tillflutit kammararkivet — om också för närvarande tilloppet på grund af bristande utrymme spärrats — nemligen de reviderade kronoräkenskaperna, det kommer *icke* från kommarkollegium, utan från kammar-rätten och förvaras för öfrigt delvis ej ens i kammararkivet, utan är af kollegium deponerat just hos riksarkivet.

Äfven för nu pågående *detaljordnande af kammararkivet* skulle utan tvifvel en närmare förening mellan riks- och kammararkiven vara af mycket gagn. Det är först och främst naturligt, att den rika sakkunskap och den mångåriga erfarenhet vid dylika arbeten, som förefinnes i riksarkivet, derigenom skulle på ett helt annat sätt komma detta arbete till godo än under nuvarande förhållanden, då någon sådan samverkan icke förefinnes. Betydelsen häraf framträder ytterligare, då, enligt ett af tjenstförrättande kammararkivariens den 19 september 1900 aflåtet memorial (refererat i statsverkspropositionen), »kammararkivets egen fåtaliga personal strängt tages i anspråk af andra tjensteåligganden och ytterst sällan kan egna någon tid åt dylikt ordningsarbete»: tillräckliga garantier synas sålunda icke finnas för att den kändedom om arkivet i dess helhet äfvensom den arkivaliska fackkunskap och erfarenhet, som naturligtvis i högre mått bör förefinnas hos arkivets egen personal än hos de mera tillfälliga deltagarne i ordningsarbetet, kunna i önskvärd grad komma detta arbete till del. Huru viktigt det emellertid är, att ett ordningsarbete af dylik art från början icke anlägges efter mindre rigtiga principer, derom förvarar kammararkivet, såsom bekant, redan nu ett varnande exempel i den s. k. Sandbergsska samlingen — af staten bekostad med minst

10,000 rdr. — om hvilken en erfaren historiker och arkivman måst uttala, att den metod, efter hvilken den är upplagd, tillämpad på originalhandlingar, står i opposition till hvarje rationel plan för ett offentligt arkivs ordnande. (Historisk Tidskrift 1897, sid. 161).

För enhetlighet i ledningen af ordningsarbetet i kammararkivet och i riksarkivet talar ännu en omständighet af mycken vigt. Kammararkivet har nemligen ingalunda i alla tider varit ett slutet helt, utan derifrån hafva vid olika tillfällen blifvit till riksarkivet — äfvensom vissa andra arkiv — öfverflyttade än särskilda grupper af arkivalier, än mera osammanhängande massor af oordnade handlingar, hvilka vid olika tillfällen af kammararkivarier förklarats såsom »umbärliga», »odugliga» och dylikt, men sedermera i riksarkivet blifvit föremål för ordningsarbete. Af i kammararkivet nu förvarade arkivalier — både sådant, som förut varit temligen bekant, och sådant, som vid nu verkställd granskning af dess mera oordnade handlingar provisoriskt uppdelats — tillhör icke så litet just samma serier som de förut till riksarkivet öfverlemnade eller dermed närbeslägtade, och bör sålunda, efter alla förnuftiga arkivprinciper, ovilkorligen med dessa sammanföras. För att detta skall låta sig göra, fordras emellertid en ganska ingående detaljkännedom af olika arkivserier äfvensom möjlighet att vid behof kunna från det ena arkivet till det andra obehindradt flytta än hela band och bundtar, än lösa blad och aktstycken för att jämförande studera dem och förpassa hvarje handling just till dess rätta plats — något, som naturligtvis icke är möjligt utan gemensam, enhetlig ledning af det hela.

Utan en sådan gemensamhet kan det icke undvikas, att man på båda hållen onödigtvis kastar bort tid, möda och kostnader på ett ordningsarbete, som, när det i alla fall en gång oundvikliga sammanförandet af det samhöriga eger rum, får göras om igen. För att undvika slöseri med arbetstid och arbetskraft i statens tjänst, bör alltså en enhetlig ledning af nu ifrågavarande ordningsarbeten fortast möjligt organiseras; och då det väl icke låter sig göra att åt kammarkollegium öfverlåta vården äfven af riksarkivet, återstår blott att låta riksarkivet öfvertaga kammararkivet.

Vid frågan om ett ändamålsenligt ordnande af arkivväsendet i riket lärer man emellertid icke böra stanna blott vid kammararkivet, utan taga tillbörlig hänsyn äfven till *andra centrala arkiv*. Redan de till reglering af kongl. biblioteket och riksarkivet förordnade komiteerade framhöllo i sitt utlåtande af den 30 augusti 1876, att de ansågo

väsentliga fördelar skola vinnas, om riksarkivet i egenskap af centralt embetsverk ställes i någon förbindelse med öfriga inom landet befintliga, offentliga arkiv, samt att en förening af de centrala arkiven och en organisation af provinsarkiven under riksarkivet vore önskelig. I sin årsberättelse för 1881 uttalade sig dåvarande riksarkivarien för att för emottagande af de jemte riksarkivet befintliga centrala arkivens handlingar skulle anordnas ett under riksarkivets tillsyn stäldt reservarkiv. Vid 1887 års januari-riksdag väckte derpå framlidne landshöfding *Axel Bergström* i Första Kammaren en motion med förslag om att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t skulle anhålla om åtgärders vidtagande i syfte »att högsta värden om rikets alla offentliga arkiv måtte uppdragas åt riksarkivet eller ecklesiastikdepartementet såsom central öfverstyrelse». I motiveringen till denna motion hette det bland annat: »Då det är en beklaglig sanning, att våra många offentliga urkundssamlingar eller arkiv i de flesta fall ej handhafvas som sig bör — till oersättlig förlust för kannedomen om utvecklingen af våra förhållanden på alla områden under sista århundradena — torde en slik missriktning böra motarbetas i tid, d. v. s. innan det blir för sent. Säkraste sättet att åstadkomma en bättre sakernas ordning vore tvifvelsutan, att alla dessa arkiv ställes under en centralstyrelse, vare sig riksarkivet eller ecklesiastikdepartementet, på det att handlingarna kunde på likformigt sätt ordnas, vårdas och tillhandahållas. Denna arkivstyrelse borde ega att föreskrifva de allmänna grunderna för ordnandet samt insamla noggranna förteckningar öfver hvarje arkivs innehåll; vidare att genom utsända inspektörer dels jemföra de upprättade förteckningarna med sjelfva handlingarna, och dels — hvilket vore det mest angelägna — öfvervaka, att den påbjudna värden ej urartade eller återginge till vanvård; samt slutligen att tillse, att Sveriges folk finge fullt tillgodonjuta sin i tryckfrihetsförordningen förbehållna rätt att ega tillträde till offentliga handlingar. Alldenstund många enskilda fall kunna påpekas dels af oordentligt ordnande, dels af oförsvarlig vanvård och förstöring samt dels af olagligt hinder mot medborgarnes forskningsrätt, skall säkerligen en hvar nödgas medgifva behöfligheten af hvad nu ifrågasättes».

På grund af Riksdagens upplösning hann motionen ej blifva slutbehandlad, men sedan vid 1888 års riksdag frågan återupptagits genom motioner af grefve *Gustaf Sparre* i Första Kammaren och friherre *Carl Carlson Bonde* i Andra Kammaren, aflät Riksdagen den 14 maj 1888 en skrifvelse (n:o 84) med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes taga i

öfvervägande, hvilka åtgärder borde vidtagas för att vinna ett bättre handhafvande af på spridda håll förvarade, offentliga arkiv. Vid denna frågas vidare behandling har åtskilnad gjorts mellan de provinsiella arkiven och de i hufvudstaden befintliga. Hvad de förra beträffar, har, som bekant, ifrågavarande skrifvelse efterhand ledt till den landsarkivorganisation, hvilken för närvarande just håller på att utveckla sig; de senare återstå deremot ännu att omhändertaga. I utlåtande af den 24 december 1888, föranledt af nämnda riksdagsskrifvelse, påpekar riksarkivarien, hurusom äfven andra arkiv än kammарarkivet ledo af väsentliga brister — han omnämner särskildt Svea hofrätts och statskontorets äfvensom riksgäldskontorets samt bergs- och kommerskollegiernas arkiv. Hvad särskildt de sistnämnda angår, måste deras nuvarande förvaringslokaler betraktas såsom i hög grad provisoriska: arkiven äro nemligen dels fördelade i en mängd olika rum i kommerskollegiets embetslokal — hvilken, som bekant, är belägen i staden inom broarne, under sig har diverse affärslokaler och således måste betraktas såsom i hög grad eldfarlig — äfvensom på husets vind, der arkivkontoren vexla med boningsrum, dels äfven med viktiga delar nödtorfteligen inrymdt i ett f. d. kolerasjukhus på Östermalm. Äfven andra centrala arkiv, t. ex. medicinalstyrelsens, lära lida af liknande svårigheter.

Riksarkivarien framhöll i nyssnämnda utlåtande jemväl, huru det i allmänhet vore de äldre och sålunda i historiskt afseende värdefullare handlingarna, som ledo mest af missförhållandena, enär det vanligen var dessa, som undanflyttades till de sämre lokalerna och åtnjöto mindre uppmärksamhet och omvårdnad. Af de utvägar, som kunde ifrågakomma för afhjelpande af detta missförhållande, syntes honom den i och för sig lämpligaste och lättast verkställbara vara den, att de olika embetsverkens äldre handlingar sammanfördes till ett gemensamt arkiv, hvarför han ifrågasatte upprättande för de centrala embetsverkens äldre handlingar af ett särskildt vare sig under riksarkivets tillsyn stäldt eller på annat sätt ordnad reservarkiv. För att ett sådant arkiv ställes i allra närmaste samband med riksarkivet — derest icke detta skulle kunna tillräckligt utvidgas för att mottaga nu ifrågavarande samlingar — talar bland annat äfven det förhållande, att sedan berörda skrifvelse afläts, likasom delvis äfven dessförinnan, från flertalet af de nämnda arkiven mycket betydande samlingar blifvit dels till riksarkivet öfverlemnade och med dess samlingar införlifvade, dels derstädes deponerade; redan samhörighetsprincipen fordrar alltså, att de äldre arkivalierna från dessa embetsverk icke

förblifva splittrade på olika ställen. Deremot kunde ju en lämplig tidsgräns fastställas, så att de yngsta, för löpande göromål dagligen behöfliga handlingarna i mån af behof komme att stanna i verkens vård. För öfrigt må i fråga om centralisationstankens betydelse ur olika synpunkter hänvisas till den öfvertygande framställning deraf, som föreligger i en uppsats om »Våra centrala embetsverks arkiv» uti Historisk Tidskrift 1898. Särskildt må dock här anmärkas, hurusom i densamma med allt skäl påpekas, att ett gynnsamt tillfälle till denna tankes förverkligande synes erbjuda sig, när snart en gång Riksdag och riksgäldskontor skola flytta från Riddarholmen. Äfven häri ligger ett beaktansvärdt skäl att just nu upptaga frågan till närmare utredning.

Ett sammanförande äfven i vårt land af embetsarkiven till en institution sådan som riksarkivet, der de kunde vinna nödig sakkunnig vård, skulle stå i fullständigaste harmoni med liknande åtgärder, som redan verkstälts flerstädes i utlandet, och i jmförelse med hvilka vårt arkivväsen, derest vi ej följa de gifna föredömena, komme att te sig i mindre fördelaktig dager.

I *Danmark* vidtog man sålunda redan 1861 åtskilliga åtgärder för centralisering af de centrala verkens arkiv och har sedermera, särskildt efter en kongl. resolution af den 22 december 1882, gått vidare, så att i riksarkivet i Köpenhamn äro förenade icke blott de olika kansliernas forna arkiv, utan äfven t. ex. räntekammararkivet, generaltullkammararkivet, kommerskollegiets arkiv, finansarkiven och generalpostdirektionens arkiv, allt till år 1848, vidare krigs- och marinministeriernas arkiv till och delvis utöfver samma tid m. m. I *Finska statsarkivet* består för tiden till 1809 kanske den öfvervägande delen af handlingarna just af sådana, som i vårt land ännu tillhöra embetsverksarkiv. *Preussens* arkivväsen företer en organisation så till vida liknande den danska, att t. ex. de centrala myndigheternas äldre arkiv — de finansiella verkens ingalunda undantagna — äro förenade i Geheime-Statsarkivet i Berlin, under det deremot de provinsiella myndigheternas äro fördelade på olika provinsarkiv. I *Holland* och *Belgien* äro i arkivorganisationerna fasta gränsår gifna, så att alla arkivalier af tidigare datum äro, vare sig koncentrerade i de uti Haag och Brüssel befintliga riksarkivarierna eller fördelade på olika provinsarkiv, hvaremot handlingar af senare datum äro kvar hos de respektive myndigheterna. Detta gränsår är i *Holland* 1815, i *Belgien* 1794; i det senare landet äro dock äfven åtskilliga handlingar allt intill 1830

införlifvade med riksarkivet, och man är just för närvarande sysselsatt med organisationen af en ny afdelning i arkivet, afsedd att mottaga handlingar från en senare tid. Finansiella arkivalier, som hos oss ännu ligga i vanvård, räknas der bland centralarkivets dyrbaraste skatter, och af arkivets utförliga publikationer hafva därför betydande delar kunnat egnas åt just sådana, för den inre historien så viktiga samlingar. Äfven i *Frankrike*, hvars arkivväsen i flera hänseenden är mönster gilt, särskildt hvad provinsarkiven angår, omfattar dess hufvudarkiv, nationalarkivet i Paris, högst betydande samlingar af hvad som från tidigare finansiella myndigheter finnes i behåll, och fastän derbredvid egna arkiv funnits inom vissa ministerier, såsom utrikes-, krigs- och marinministeriet, har centralisationsprincipen just i år medfört, att det sistnämnda, marinministeriets arkiv, blifvit med nationalarkivet införlifvadt.

Något giltigt skäl, hvarför man icke äfven i Sverige borde undersöka, om ej dylika exempel vore värda att följa, torde knappt kunna angifvas. Att ett ändamålsenligt ordnande af arkivväsendet komme att draga med sig vissa kostnader, synes ej vara något sådant skäl, helst då här blott ifrågasättes en utredning af saken. Hvad kostnadsfrågan angår, bör emellertid icke förgätas, både att, såsom nu framträdt, vanvård af offentliga arkiv kan draga dryga kostnader med sig, och att deras räddning och framtida bevarande förmodligen skulle blifva billigare, om de centraliserades, än om de skola hvar på sitt håll upphjelpas och förses med drägliga lokaler och dylikt. Det blir också i regel ett slöseri med både tid och kraft att för utförande af ett visst arbete använda personer, som i dylika ting icke ega fackutbildning och öfning. För öfrigt må väl dock icke heller förgätas, att de penningar, som vi offra för bevarande af våra arkivskatter, dem kunna vi förtjena in igen, men att, om dessa skatter sjelfva genom vanvård eller osäkra förvaringsrum skulle förfaras, en sådan förlust skulle vara oersättlig.

Sveriges inre historia är ännu till god del oskrifven. Men det är af stor fosterländsk betydelse, att den blir skrifven, ty deraf finnes mycket att lära för en hvar. Om fädernas gerning på de utländska valplatserna veta vi icke så litet; men det står oss åter att lära närmare känna fädernas gerning under de gångna tidevarfven i eget land, på fält och vid sjö, i skog och i smedja, i kansli och i borgarenäring. Historien om *denna* gerning, detta fädernas mödosamma, välsignelserika, sekellånga odlingsarbete borde vi dock ha skrifven, ty den lär hvar och en af oss, i vida kretsar och breda lager, sam-

bandet mellan *vår* egen dagliga, fredliga id och fädernas, och skall så med tusen trådar knyta samman de kommande släktena med de gångna.

Den historien kan icke skrivas utan fri, god och säker tillgång till de skatter, som ännu ligga spridda här och hvar i våra centrala embetsverks s. k. arkiv. Derfor bör deras arkivfråga lösas, men lösas så, att verklig garanti vinnes för bästa möjliga ordning i och bästa möjliga vård af de rika skatterna. Sådan ordning och vård kunna de icke få annat än genom arkivaliskt skolade vårdare och under arkivaliskt fackutbildad öfverstyrelse. Detta mål bör därför skarpt hållas i sigte vid hvarje åtgärd, som rör de ifrågavarande arkivens ställning. Då nu tvenne sådana åtgärder för närvarande äro å bane, hvilkas utförande på det ena eller det andra sättet måste blifva af betydelse för det »bättre handhafvande af på spridda håll förvarade, offentliga arkiv», som Riksdagen i sin skrifvelse af den 14 maj 1888 begärt, har jag trott, att en samtidig erinran om denna skrifvelse och om de i fackkretsar allmänt omfattade principerna för en riktig arkivvård icke borde saknas. Särskildt synes mig önskligt, att — likasom i Danmark provinsarkivens upprättande föregicks af en med statsanslag bekostad och af arkivmän utförd inspektion af landets alla viktigare arkiv — snarast möjligt en inspektion af sakkunnige verkstäldes angående våra centrala embetsverks arkivs omfattning och nuvarande förvaringssätt.

Med anledning häraf och på grund af hvad ofvan anförts, får jag därför vördsamt hemställa,

1:o) att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes dels låta genom arkivaliskt fackbildade personer snarast möjligt företaga en inspektion af i hufvudstaden befintliga embetsverks samlingar af arkivalier, dels i öfrigt vidtaga åtgärder i syfte, att högsta vården om rikets offentliga arkiv må uppdragas åt riksarkivet såsom central öfverstyrelse; äfvensom för nämnda inspektion ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag å 1,000 kronor.

Derest denna hemställan vinner bifall, är det tydligt, att sådant måste inverka på fortsättande af ordningsarbetet inom kammararkivet. Af hvad jag ofvan anført om huru vissa serier af samhöriga

handlingar för närvarande äro delade mellan riksarkivet och kammararkivet, framgår emellertid, att redan nu ett ändamålsenligt ordnande af dessa icke kan ega rum utan att en gemensam plan uppgöres och att äfven under arbetets gång nödig samverkan eger rum — hvarvid, det synes naturligtast, att arbetet verkställles under inseende af den myndighet, hos hvilken de största arkivaliska förutsättningarna äro att finna.

Jag tillåter mig därför att jemväl hemställa,

2:o) att Kongl. Maj:ts proposition om anslag för fortsatt ordnande och registrerande af kammararkivets handlingar må på det sätt af Riksdagen bifallas, att Riksdagen för nämnda ändamål beviljar ett extra anslag af 24,000 kronor, att utgå under fyra år, samt deraf för år 1902 anvisar 6,000 kronor, allt under vilkor, att arbetet verkställles efter sådan plan, att nödig enhetlighet mellan riksarkivets och kammararkivets samlingar vinnes.

Stockholm den 26 januari 1901.

Julius Centerwall.
